

ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში (1919-1921) *

მალხაზ მაცაბერიძე**

თამარ ორჯონიკიძე ***

აბსტრაქტი

სტატიაში საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნების (1919) ამსახველი დოკუმენტების, დამფუძნებელი კრების სხდომების სტენოგრაფიული ანგარიშების (1919-1921), იმდროინდელი ქართული პრესის და საარქივო მასალების ანალიზის საფუძველზე განხილულია ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელთა საქმიანობა საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში (1919-1921).

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლება ფართო უფლებებს ანიჭებდა ეროვნულ უმცირესობებს და ცდილობდა მათ ინტეგრაციას ახლადშექმნილი სახელმწიფოს ცხოვრებაში. ამ მხრივ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა მმართველი პოლიტიკური ძალის - საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშა-

* კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის საგრანტო პროექტის „საქართველოს დამფუძნებელი კრება: ქართული პარლამენტარიზმის გამოცდილება“ ფარგლებში. გრანტის კოდი: FR – 18 – 20157

** ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი. malkhaz.matsaberidze@tsu.ge

*** ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

თა პარტიის საქმიანობას, რომელმაც თავისი პარტიული სიით უზრუნველყო დამფუძნებელ კრებაში საქართველოში მცხოვრები თითქმის ყველა ძირითადი ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლის ყოფნა. სტატიაში განხილულია ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა საქმიანობა დამფუძნებელ კრებაში. ბიოგრაფიული ანალიზის საფუძველზე კი ნაჩვენებია მათი შემდგომი ბედი ემიგრაციაში ან ბოლშევიკური რეპრესიების პირობებში.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, საქართველოს დამფუძნებელი კრება, ეროვნული უმცირესობები, პარლამენტარიზმი, პოლიტიკური პარტიები, არჩევნები.

შესავალი

საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ (1918-1921) მიუხედავად ხანმოკლე არსებობისა, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საქართველოს უახლეს ისტორიაში. საბჭოთა ოკუპაციის პერიოდში ის იყო სიმბოლო, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო თავისუფალი, დემოკრატიული საქართველო. 1991 წ. 9 აპრილს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველო თავს მოიაზრებდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართალმემკვიდრედ.

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში, რომლის შექმნაც 1918 წლის 26 მაისს გამოცხადდა, მოსახლეობის დაახლოებით 20%-ს ეროვნული უმცირესობები შეადგენდნენ: სომხები, თურქულენოვანი მუსლიმები (იმდროინდელ დოკუმენტებში მათ „თათრებად“ მოიხსენიებენ, შემდეგ კი აზერბაიჯანელები ეწოდათ), რუსები, ბერძნები, აფხაზები, ოსები, გერმანელები. მათი ნაწილი ინტეგრირებული იყო ქართულ საზოგადოებაში, ნაწილი გაუცხოებული აღმოჩნდა ახლად აღდგენილ საქართველოს სახელმწიფოსგან და სეპარატისტულ ტენდენციებს ამჟღავნებდა, ეროვნულ უმცირესობათა ძირითადი ნაწილი კი იწყებდა ახალი სახელმწიფოს ფარგლებში ცხოვრებასთან შეჩვევას.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ყველა წამყვანი პოლიტიკური ძალა (სოციალ-დემოკრატები, სოციალისტ-ფედერალისტები, ეროვნულ-დემოკრატები, სოციალისტ-რევოლუციონერები) თანხმდებოდა იმაზე, რომ ეროვნულ უმცირესობებს ფართო უფლებები უნდა მინიჭებოდათ და დიდ ყურადღებას უთმობდნენ ეროვნულ უმცირესობათა ჩართვას საქართველოს სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში. ეს პირველ რიგში ითქმის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაზე, რომელიც ხელისუფლებაში იმყოფებოდა. „ჩვენი ნაციონალური პოლიტიკა ნაციონალურ უმცირესობათა მიმართ გამომდინარეობდა ჩვენი პოლიტიკის დოქტრინიდან, მთელი ჩვენი წარსული მოღვაწეობიდან“, - აღნიშნავდა შემდგომ თავის მოგონებებში ნოე ჟორდანია.¹

ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის პოლიტიკის გამოხატულება იყო ტერმინი „საქართველოს ხალხი“, რომელიც აღნიშნავდა საქართველოს ყველა მოქალაქეს, განურჩევლად მათი ეთნიკური და რელიგიური კუთვნილებისა. ამ ტერმინს იყენებდა მმართველი სოციალ-დემოკრატიული პარტია და საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლები. დამახასიათებელია საქართველოს დამფუძნებელი კრების 1920 წლის 30 აპრილის სხდომა, როდესაც განიხილებოდა აზერბაიჯანის გასაბჭოების შემდეგ საქართველოზე წითელი არმიის თავდასხმა. ოპოზიციური პარტიების წარმომადგენლები „ქართველ ერს“ მოუწოდებდნენ ეროვნული ენერჯის მობილიზებისკენ, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენელი კი „საქართველოს ხალხს“ მოუწოდებდა სამშობლოს დაცვისკენ.²

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ, რომელიც ახალი სახელმწიფოს საკანონმდებლო ორგანოს როლს ასრულებდა, 1918 წ. 13 სექტემ-

¹ ნ. ჟორდანია. ჩემი წარსული. თბ., „სარანგი“, 1990, გვ.104

² საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომების ოქმები. ტ. VI, თბ., 2019, გვ.273

ბერს მიიღო კანონი ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლობისა საქართველოს ეროვნულ საბჭოში. სომხებს გამოეყოთ 10 ადგილი, თათრებს -4, აფხაზებს - 3, რუსებს - 2, ოსებს - 2, ქართველ ებრაელებს - 2, ებრაელებს - 1, ბერძნებს - 1 და გერმანელებს - 1. ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლები უნდა გაეგზავნათ ამ ერების ეროვნულ საბჭოებს, რომლებიც არჩეულნი იყვნენ საქართველოს მოქალაქეების მიერ და საქართველოს რესპუბლიკის ფარგლებში მოქმედებდნენ. თუკი ასეთი ეროვნული საბჭო არ არსებობდა, საქართველოს ეროვნულ საბჭოში წევრის გაგზავნა შეეძლოთ ამ ერის წარმომადგენლებს, რომლებიც საქართველოში სხვადასხვა დემოკრატიულ დაწესებულებებში იყვნენ არჩეულნი.³

ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელს, რომელმაც სახელმწიფო ენა (ქართული) არ იცოდა, შეეძლო სიტყვის წარმოთქმა დედა ენაზე.⁴ შემდეგ ასევე მიღებული იქნა დაწვრილებითი რეგლამენტი, რომლის თანახმადაც უმცირესობის წარმომადგენელს შეეძლო სიტყვა წარმოეთქვა სხვა უმცირესობის ენაზეც, თუკი ეს ენა პრეზიდენტის ერთმა წევრმა მაინც იცოდა.⁵

საქართველოს დამფუძნებელი კრება (1919-1921) საქართველოს ისტორიაში პირველი საყოველთაო სახალხო არჩევნების საფუძველზე შექმნილი წარმომადგენლობითი ორგანო იყო. არჩევნები ჩატარდა პარტიული სიებით, პროპორციული საარჩევნო სისტემით, ნულოვანი ბარიერის პირობებში.⁶ ასეთი სისტემა კარგ წინაპი-

³ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული 1918-1921. თბილისი, გამომც. „ივერთა მხარე“, 1990, გვ.62-63

⁴ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული 1918-1921. თბილისი, გამომც. „ივერთა მხარე“, 1990, გვ.80-81

⁵ იქვე, გვ.83 (ასეთი „უმცირესობის ენა“ რუსული იყო).

⁶ 1919 წ. თებერვალში ჩატარებული ძირითადი არჩევნების შემდეგ საარჩევნო მეტრი შეადგენდა 3759 ხმას, 1920 წ. გაზაფხულზე

რობას ქმნიდა ნებისმიერი პოლიტიკური, რელიგიური და ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად. დამფუძნებელი კრების არჩევნებში ეროვნულ და რელიგიურ უმცირესობათა მონაწილეობა ქართულ საზოგადოებასთან ინტეგრაციის ერთ-ერთი ფორმა იყო.

საქართველოს დამფუძნებელი კრება შედგებოდა პროპორციული წესით არჩეული 130 წევრისაგან. დამფუძნებელი კრების არჩევნები ჩატარდა 1919 წლის 14-16 თებერვალს. საქართველოს ტერიტორიის იმ ნაწილებში, სადაც ამ დროს ვერ მოხერხდა არჩევნების ჩატარება, 1919 წლის ზაფხულსა და 1920 წლის გაზაფხულზე გაიმართა ორი დამატებითი არჩევნები.

დამატებითი არჩევნების, დეპუტატთა გარდაცვალების თუ სხვა მიზეზთა გამო დამფუძნებელი კრების შემადგენლობა იცვლებოდა. დეპუტატის სტატუსი სულ 145 პიროვნებას ჰქონდა, მათგან 23 საქართველოში მცხოვრები ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენელი იყო.

საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ სამი წლის განმავლობაში იმუშავა. პირველი სხდომა 1919 წ. 12 მარტს გამართა, უკანასკნელი სხდომა კი 1921 წ. 17 მარტს ბათუმში, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის ემიგრაციაში წასვლის წინ. საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ შეასრულა თავისი უმთავრესი ამოცანა - შეიმუშავა და 1921 წ. 21 თებერვალს მიიღო საქართველოს პირველი კონსტიტუცია.

საქართველოს დამფუძნებელი კრება საბჭოთა პერიოდში სამეცნიერო კვლევის საგანი არ ყოფილა, ეს უბრალოდ შეუძლებელი იყო. პოსტსაბჭოთა პერიოდში დამფუძნებელი კრების საქმიანობის სხვადასხვა მიმართულებების შესახებ რიგი ნაშრომები დაიწერა,

ჩატარებული მეორე დამატებითი არჩევნების შემდეგ კი საარჩევნო მეტრმა შეადგინა 4643 ხმა (იხ. პირველი დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში. თბ., 2018, გვ.89, 95)

თუმცა ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები დამფუძნებელ კრებაში ცალკე კვლევის საგანი არ ყოფილა. დამფუძნებელი კრების საქმიანობის შესწავლა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა მისი არჩევის მე-100 წლისთავთან დაკავშირებით. ჩვენი კვლევისათვის მნიშვნელოვანია სწორედ ბოლო წლებში გამოცემული დოკუმენტების კრებულები - „საქართველოს დამფუძნებელი კრება - 1919“⁷, რომელშიც შესულია დამფუძნებელი კრების წევრთა ბიოგრაფიები; „პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში“⁸, მასში მოცემულია საარჩევნო სიები, არჩევნების შედეგები და სხვა დოკუმენტური მასალა. 2019 წელს მომზადდა და გამოიცა დამფუძნებელი კრების სხდომების სტენოგრაფიული ანგარიშები შვიდ ტომად. დასახელებული პუბლიკაციები, ისევე როგორც იმდროინდელი ქართული პრესა და საარქივო მასალები საფუძვლად დაედო წინამდებარე სტატიას.

არჩევნები როგორც ეროვნულ უმცირესობათა პოლიტიკური ინტეგრაციის ფორმა

1919 წლის თებერვალში, როდესაც დამფუძნებელი კრების არჩევნები ტარდებოდა, 9 თვე არ იყო გასული საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნიდან. ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა, რაც ახალი სახელმწიფოს წინაშე იდგა, ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაცია იყო. წარმომადგენლობითი ორგანოს არჩევნებში მონაწილეობა ამ ინტეგრაციის თავისებურ ფორმას წარმოადგენდა.

არჩევნების დროს ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების ინტეგრაცია რამდენიმე ფორმით ხდებოდა. პირველ რიგში არჩევნებში ხმის მიცემა ნიშნავდა საქართველოს მოქალაქედ საკუ-

⁷ საქართველოს დამფუძნებელი კრება - 1919. თბილისი, 2016

⁸ პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში. თბილისი, 2018

თარი თავის მოაზრებას და რომელიმე პარტიისათვის მხარდაჭერას. შემდეგი ფორმა იყო ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლობა არჩევნების მონაწილე პარტიათა სიებში. ამ მხრივ შეიძლება განვასხვავოთ: ა/ ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების მონაწილეობა არჩევნებში საერთო-ქართულ პარტიების საარჩევნო სიების მეშვეობით და ბ/ კონკრეტული ეროვნული უმცირესობების სახელით მოქმედი პოლიტიკური სუბიექტების მეშვეობით.

ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების ყოფნა ქვეყნის მასშტაბით მოქმედ პოლიტიკურ პარტიაში მათი პოლიტიკური ინტეგრაციის მაღალ ფორმას წარმოადგენს, მეტყველებს მათ სრულ ჩართულობაზე ქვეყნის ერთიან პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

ეროვნული უმცირესობის სახელით მოქმედი ცალკე პოლიტიკური პარტია მის განკერძოებას ნიშნავს, მაგრამ იმავდროულად მონაწილეობა არჩევნებში ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში ინტეგრაციის გარკვეული ფორმაა.

საქართველოს 1919 წლის დამფუძნებელი კრების არჩევნებში მონაწილეობდა 15 პოლიტიკური სუბიექტი, რომელთა დაყოფაც, პირობითად, შემდეგნაირად შეიძლება მოვახდინოთ:

- საქართველოს პოლიტიკური პარტიები და მათგან გამოყოფილი პოლიტიკური ჯგუფები - 7
 - არჩევნების წინ შექმნილი ქართველი ინტელიგენციის პოლიტიკური ორგანიზაციები - 3
 - ეროვნულ უმცირესობათა პოლიტიკური გაერთიანებები - 3
- (4)
- უცხოური პოლიტიკური პარტიები - 2

ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები საქართველოს ტრადიციული პოლიტიკურ პარტიების საარჩევნო სიებში

საქართველოს ტრადიციულ პოლიტიკურ პარტიებს მივაკუთვნებთ იმ პოლიტიკურ სუბიექტებს, რომლებიც უშუალოდ

დამფუძნებელი კრების არჩევნების წინ არ შექმნილა და მოღვაწეობის გარკვეული ისტორია გააჩნდათ.

ასეთი პარტიები იყო საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია, საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია, საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია. სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიას გამოეყო მემარცხენე ფრთა და არჩევნებში დამოუკიდებლად მიიღო მონაწილეობა საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა მაშვრალთა პარტიამ, ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას გამოეყვნენ და არჩევნებში დამოუკიდებლად მონაწილეობდნენ საქართველოს რადიკალ-დემოკრატიული პარტია და საქართველოს ეროვნული პარტია.

რამდენად იყვნენ ამ პარტიების წინასაარჩევნო სიებში ეროვნული უმცირესობები წარმოდგენილი? საქართველოში მოქმედ პოლიტიკურ პარტიებში ეროვნულ უმცირესობების წარმომადგენელთა ყოფნა ყველაზე მეტად მოსალოდნელი იყო ყოფილი რუსეთის იმპერიის ფარგლებში მოქმედი პარტიებისაგან გამოყოფილ სუბიექტებში. ასეთი პირველ რიგში იყო საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია, რომელიც გამოეყო რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიას (მენშევიკების) და საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია, რომელიც ჩამოსცილდა რუსეთის სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიას. თუმცა, როგორც ცხრილი 1-ში წარმოდგენილი მონაცემები გვიჩვენებს, ასეთი მოლოდინი პირველ რიგში გამართლდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის შემთხვევაში.

დანარჩენ ქართულ პარტიებში ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები ან არ იყვნენ, ან თუ იყვნენ, - იმ ეთნოსების წარმომადგენლები, რომლებიც კარგად იყვნენ ინტეგრირებულნი ქართულ საზოგადოებაში.

ნოე ჟორდანია აღნიშნავდა, რომ სოციალ-დემოკრატიული პარტია თავიდანვე ინტერნაციონალური პარტია იყო. „სოციალ-დემოკრ-
8

რატიას იმით ქონდა გავლენა საქართველოში, რომ ყველა ერის ინტერესებს თანასწორათ ვიცავდით“.⁹ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებისა და დამოუკიდებელი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის შექმნის შემდეგ, პარტიამ შეინარჩუნა გავლენა ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლებში. ეს 1919 წელს დამფუძნებელი კრების არჩევნების დროსაც გამოჩნდა. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ ხმათა უმრავლესობა მიიღო თბილისში, სადაც ეროვნული უმცირესობების მნიშვნელოვანი რაოდენობა ცხოვრობდა, ხოლო ახალქალაქის მაზრაში ჩატარებულ არჩევნებში, სადაც მოსახლეობის დიდ უმრავლესობას სომხები შეადგენდნენ, „სომხურმა ნაციონალურმა პარტიამ დაშნაკმა მიიღო გაცილებით ნაკლები ხმა, ვინემ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიამ“.¹⁰

ცხრილი 1

ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების ყოფნა საქართველოს ტრადიციულ პოლიტიკურ პარტიებსა და მათ განაყოფებში

პარტია	კანდიდატების საერთო რაოდენობა წარდგენილ სიაში	მათ შორის ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები	ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების ადგილები პარტიულ საარჩევნო სიაში
1. საქართველოს სოცდემ. მუშათა პარტია	130	20	19, 22, 26, 30, 32, 36, 40, 44, 49, 51, 63, 65,

⁹ ნ. ჟორდანია. ჩემი წარსული. თბ., „სარანგი“, 1990, გვ.104

¹⁰ ნ. ჟორდანია. ჩემი წარსული. თბ., „სარანგი“, 1990, გვ.104

ქართული პარლამენტარიზმი, ტომი 1. 2019 N 1

			69, 90, 92, 93, 98, 99, 117, 121
2. საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია	96	2	10, 21
3. საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია	73	4	14, 42, 72, 73
5. საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია	120	1	107
7. საქართველოს რადიკალ-დემოკრატიული პარტია	50	-	
8. საქართველოს ეროვნული პარტია	25	1	20
9. საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა მამურალთა პარტია	38	-	

წყარო: გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1919, N 25 დამატება; კრებ.: პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში. თბ., 2018, გვ.35, 39, 42-43, 48, 51, 54, 55

ეროვნული უმცირესობების პარტიები

უშუალოდ დამფუძნებელი კრების არჩევნების წინ შეიქმნა ეროვნული უმცირესობების სახელით მოქმედი რამდენიმე პოლიტიკური სუბიექტი. 1919 წლის ძირითად არჩევნებში მონაწილეობა მიიღო მუსლიმთა სახელით მოქმედმა ორმა და ბერძენთა ერთმა პარტიამ, 1920 წლის დამატებით არჩევნებში კი აფხაზთა ეროვნულ-

ქართული პარლამენტარიზმი, ტომი 1. 2019 N 1

მა პარტიამაც (არჩევნებში მონაწილე 15 სუბიექტს დაემატა სია N 16).

ეროვნულ უმცირესობათა სახელით მოქმედი ახლადშექმნილი პოლიტიკური გაერთიანებების საქმიანობა წარუმატებელი აღმოჩნდა. ვერც ძირითადი და ვერც დამატებითი არჩევნების შედეგად მათ ვერ დააგროვეს ხმების საკმარისი რაოდენობა დამფუძნებელ კრებაში თუნდაც ერთი ადგილის მოსაპოვებლად.

ცხრილი 2

ეროვნულ უმცირესობათა სახელით მოქმედი პარტიები

პარტია	პირთა რაოდენობა წარდგენილ სიაში	მიღებული ხმების რაოდენობა (ძირითად და დამატებით არჩევნებში)
საქართველოს მუსლიმთა ეროვნული საბჭო (N 6)	5	105
ბორჩალოს მაზრის მუსლიმთა კავშირი (N 12)	5	224
საქართველოს ელინთა დემოკრატიული კავშირი (N 15)	10	553
აფხაზთა ეროვნული პარტია (N 16)		1404

წყარო: გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1919, N 25 დამატება; კრებ.: პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში. თბ., 2018, გვ.94-95, 96

უცხოური პოლიტიკური პარტიები

საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნებში მონაწილეობისათვის დაუშვეს ორი პოლიტიკური სუბიექტი, რომლებიც, რეალურად, სხვა ქვეყნების პოლიტიკურ პარტიებს წარმოადგენდნენ. ეს იყო სომეხთა რევოლუციონური პარტია „დაშნაკციუთუნი“ (N 4) და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია (N 13)

დაშნაკთა პარტია მმართველი პოლიტიკური ძალა იყო საქართველოს მეზობელ სომხეთში. 1918 წ. შემოდგომა-ზამთარში დაშნაკთა ტერიტორიულ პრეტენზიებს სამხედრო კონფლიქტი მოჰყვა ორ ქვეყანას შორის. მიუხედავად ამისა, საქართველოში მოქმედი დაშნაკთა პარტია დაუშვეს დამფუძნებელი კრების არჩევნებში.

ქართველი სოციალ-დემოკრატები საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგაც გარკვეული დროის მანძილზე რჩებოდნენ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის შემადგენლობაში. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია შეიქმნა 1918 წ. შემოდგომაზე, როდესაც ის ოფიციალურად გამოეყო რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიას (მენშევიკების). ის მოიზარებოდა როგორც საქართველოში მცხოვრები ყველა ეროვნების სოციალ-დემოკრატის პარტია, თუმცა თბილისში მოქმედმა გარკვეულმა რუსულენოვანმა ჯგუფებმა უარი თქვეს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში ყოფნაზე და საქართველოს სოციალ-დემოკრატიის, ისევე როგორც საქართველოს დამოუკიდებლობისადმი მკვეთრად უარყოფითი პოზიცია დაიკავეს. სწორედ ისინი წარმოადგენდნენ არჩევნებში დაშვებულ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიას.

რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ ვერ შეძლო დამფუძნებელ კრებაში თავის წარმომადგენლის გაყვანა. რაც შეეხება დაშნაკთა პარტიას, ძირითად არჩევნებში მან მხოლოდ

2353 ხმა დააგროვა და ვერცერთი ადგილი ვერ მოიპოვა.¹¹ დაშნაკთა წარუმატებლობამ, როგორც ჩანს, ადამფოთა სომხური პოლიტიკური ძალები. სომხური „სახალხო პარტიის“ ორგანო „ჟოლოვორდი მაინი“ საქართველოს დამფუძნებელი კრების გახსნასთან დაკავშირებით წერდა: „ჩვენ, საქართველოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობანი, შეძლებას მოკლებულნი ვართ მონაწილეობა მივიღოთ საქართველოს საკანონმდებლო ორგანოში“ და მოითხოვდნენ ცოტა ხნის შემდეგ დაეშალათ არსებული და მოეწვიათ ახალი დამფუძნებელი კრება, რომელშიც „დაცული იქნებოდა ეროვნულ უმცირესობათა უფლებები“.¹² საპასუხოდ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მთავარი ორგანო გაზეთი „ერთობა“ აღნიშნავდა, რომ დამფუძნებელ კრებაში უკვე იყო არჩეული „რამდენიმე წარმომადგენელნი თითქმის ყველა ეროვნული უმცირესობისა“, სხვა საკითხია, რომ ისინი არ იზიარებდნენ „ჟოლოვორთი მაინის“ პოლიტიკურ მიმართულებას.¹³

დაშნაკებმა დამფუძნებელ კრებაში ადგილები მოიპოვეს 1919 წ. აგვისტოს ბოლოს გამართულ 1-ლი დამატებითი არჩევნების შემდეგ, როდესაც არჩევნები ჩატარდა სამხრეთ საქართველოს ნაწილში - სამცხე-ჯავახეთში. შედეგად დაშნაკებმა კიდევ 13.583 ხმა მიიღეს და დამფუძნებელ კრებაში 3 ადგილი მოიპოვეს.¹⁴

ცხრილი 3

ეროვნულ უმცირესობები უცხოურ პოლიტიკურ პარტიებში

პარტია	პირთა	ეროვნული	მიღებული	დამფუძ-
--------	-------	----------	----------	---------

¹¹ პირითად არჩევნებში დაშნაკებმა ყველაზე მეტი ხმა თბილისში (786) და თბილისის მაზრაში (433) მოიპოვეს (პირველი დემოკრატიული არჩევნები საქართველოში, გვ.89)

¹² ციტ.: გაზ. „ერთობა“, 16 მარტი, 1919 წ.

¹³ გაზ. „ერთობა“, 16 მაარტი, 1919 წ.

¹⁴ პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში. თბ., 2018, გვ. 91

	რა- ოდენ- ობა სიაში	შემადგენ- ლობა	ხმები მლიანობა- ში	ნებელი კრების წევრი
სომეხთა რევოლუ- ციური პარტია „დაშ- ნაკცუთიუნი“ (N4)	19	ყველა სომე- ხი	16.891	3
რუსეთის სოციალ- დემოკრატიული მუ- შათა პარტია (N13)	12	სიის პირვე- ლი ოთხი პირი სომე- ხი იყო, სულ სიაში 5 სომეხი,	839	-

წყარო: კრებ.: პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნე-
ბი დამოუკიდებელ საქართველოში. თბ., 2018, გვ.96

ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლები დამფუძნებელ კრებაში

საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრის სტატუსს 145 ადამიანი ატარებდა. მათგან 23 ეროვნული უმცირესობების წარმო-
მადგენელი იყო. დამფუძნებელი კრების წევრი გახდა: 8 სომეხი, 3
აფხაზი, 4 რუსი, 2 გერმანელი, 2 ებრაელი, 2 ოსი, 1 თურქულ ენაზე
მოლაპარაკე მუსლიმი, 1 ბერძენი.

დამფუძნებელ კრებაში არჩეული ეროვნული უმცირესობის
23 წარმომადგენლიდან, 4 სომეხი ეროვნების წევრი არჩეული იყო
დამწაკცუთიუნის პარტიიდან.¹⁵ ყველა დანარჩენი კი სოციალ-დე-

¹⁵ დამწაკცუთა პარტიამ საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში 3 ადგილი
მოიპოვა. 1919 წ/ 7 ნოემბერს დავით დავითხანიანმა უარი თქვა დამ-
14

მოკრავთულ პარტიას წარმოადგენდა. სოციალ-დემოკრატების სარჩევნო სიაში შედიოდა საქართველოში მცხოვრები ყველა პირითადი ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელი და ისინი დამფუძნებელი კრების წევრები გახდნენ.

შეიძლება ითქვას, რომ ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები დამფუძნებელი კრების წევრები გახდნენ არა უბრალოდ ეროვნების, არამედ მათი კვალიფიკაციის გამო. დამფუძნებელ კრებაში არჩეული ეროვნული უმცირესობების 23 წარმომადგენლისაგან 12-ს ქონდა უმაღლესი განათლება (ავეტისიანი ტიგრან, აუშტროვი რუბენ, ბერნშტეინი ერიკ, ბიული პავლე, გიორგი გაგლოევი, დავარაშვილი მოსე, დავითხანიანი დავით, ელიგულაშვილი იოსებ, ზახაროვი დიმიტრი, ფანიანცი კონსტანტინე, ფაშალიდისი იოანის, შერვაშიძე ვარლამ), 2-ს ქონდა გიმნაზია დამთავრებული (ზოროიანიცი ზორი, ტერ-ფარსეგოვა ელეონორა), 1-ს სასულიერო სემინარია (ემუხვარი არზაყან), 1-ს სასოფლო სამეურნეო სასწავლებელი (გორჯუა ვასილ) და მხოლოდ 5-ს დაწყებითი (ვარდოიანიცი, ლოსკუტოვი, შევჩუკი, ფარნიევი, მამედოვი).

დამფუძნებელი კრების წევრი ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენელთა უმრავლესობა იყო დამფუძნებელი კრების მიერ შექმნილი რომელიმე კომისიის წევრი და მონაწილეობდა მის მუშაობაში

რაც შეეხება დამფუძნებელი კრების სხდომებზე გამოსვლებს, დაშნაკთა ფრაქცია მონაწილეობდა მათთვის პრინციპულად მიჩნეული საკითხების განხილვისას. დამფუძნებელ კრებაში „დაშნაკთა“ ფრაქციის წარმომადგენლის ერთ-ერთი პირველი გამოსვლა 1919 წ. 14 ნოემბერს ეხებოდა საქართველოსა და სომხეთს შორის გაფორმებული ხელშეკრულების რატიფიკაციის საკითხის განხილვას. ტერ-სტეფანიანიცი მიესალმა ამ ხელშეკრულებას და იმედი გამოთქვა,

ფუძნებელი კრების წევრობაზე და მას პარტიული სიდიდან მომდევნო პირი ჩაენაცვლა, - გარეგინ ტერ-სტეფანიანი.

რომ ეს გააადვილებდა „სოლიდარობას საქართველოსა და სომხეთის დემოკრატიას შორის“.¹⁶

1919 წ. 3 დეკემბერს დაშნაკთა ფრაქცია, სხვა ოპოზიციურ ფრაქციებთან ერთად, დაუპირისპირდა სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციას, რომელიც მთავრობის პოზიციას იცავდა ერთ-ერთ უცხოურ კომპანიასთან გაფორმებულ ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით. ფრაქციის აზრით, ხელშეკრულება სასარგებლო არ იყო „ჩვენი რესპუბლიკისთვის ფინანსიურის მხრით“.¹⁷

დამფუძნებელი კრების 1921 წ. 15 თებერვლის სხდომაზე, როდესაც საბჭოთა რუსეთის ჯარების თავდასხმით შექმნილი ვითარება განიხილებოდა (მაშინ ეს საბჭოთა სომხეთის თავდასხმა ეგონათ), დაშნაკთა ფრაქცია უხერხულ მდგომარეობაში იყო. მისი წარმომადგენელი ცდილობდა აეხსნა თავდასხმის მიზეზი: „როგორც მთავრობის თავმჯდომარემ გვამცნო საბჭოთა სომხეთი 11 თებერვალს თავს დაესხა საქართველოს სადარაჯოებს. მე არ ვიცი რა მიზნით ჰქნეს ეს, ის კი ვიცი, რომ სომხეთის რევკომმა მოითხოვა საქართველოსგან ჯარები გამოეყვანათ ნეიტრალურ ზონიდან. ამის დრო 12 - გასულა და სჩანს თავდასხმას ამასთან უნდა ჰქონდეს კავშირი“.¹⁸

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სიით გასული ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები არ შედიოდნენ ამ პარტიის ფრაქციის მთავარ ორატორთა შორის, მაგრამ ასევე მონაწილეობდნენ ცალკეული საკითხების განხილვისას. აღსანიშნავია 1919 წ. 2 აგვისტოს დამფუძნებელი კრების სხდომაზე გურჯუას გამოსვლა, რომელიც აფხაზეთის საბჭოს წევრიც იყო. მან უარყო ეროვნულ-დემოკრატიული ფრაქციის ბრალდება სეპარატიზმის თაობაზე და

¹⁶ საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები, ტომი IV, თბ., 2019, გვ.24

¹⁷ საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები, ტომი IV, თბ., 2019, გვ.186

¹⁸ „სახალხო საქმე“, 17 თებერვალი 1921 წ.

აღნიშნა: „ერთი დემოკრატიული რესპუბლიკა და ერთი სახელმწიფოებრივი კანონი ყოველ საქართველოს ნაწილისთვის (ტაში). აფხაზეთი, როგორც ავტონომიური ერთეული, მაგრამ ნაწილი ამ საქართველოსა მხოლოდ თავის შინაურ საქმეში იქნება დამოუკიდებელი“.¹⁹

დამფუძნებელი კრების მუშაობაში ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების მონაწილეობაზე წარმოდგენას შეგვიქმნის ქვემოთ მოცემული ცხრილი:

ცხრილი 4

დამფუძნებელი კრების მე-2 სესიის სხდომებზე (1920 წ. 19 მარტი - 6 ივლისი) ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლების მონაწილეობა

დამფუძნებელი კრების სხდომა	ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელი დეპუტატის მონაწილეობა
II სხდომა (19 მარტი), IV სხდომა (23 მარტი), V სხდომა (26 მარტი)	ი. ელიგულაშვილი მომხსენებელი იყო რკინიგზის ჭიათურის მონაკვეთზე განსაკუთრებული ტარიფის გაუქმების კანონპროექტზე, მონაწილეობდა იმავე საკითხის მე-2 მოსმენით განხილვასა და კანონის მიღებაში.
V სხდომა (1920 წ. 28 მარტი)	გაგლოევმა (ს-დ.) გამოიტანა დეკრეტი გზათა უწყების მოსამსახურეთა დღიური ანაზღაურების გაზრდის შესახებ.
VIII სხდომა (1920 წ. 6 აპრილი)	გ. გაგლოევს გამოაქვს დეკრეტი ქუთაისის რკინიგზის სადგურის გაფართოების დაფინანსების შესახებ
X საგანგებო სხდომა (1920 წ. 8 აპრილი)	ტერ-სტეპანიანის (დაშნაკი) გამოსვლა აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პარლამენტ-

¹⁹ საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები, ტომი III, თბ., 2019, გვ.142

	ტის 1920 წ. 9 მარტის რეზოლუციის განხილვის დროს. რეზოლუცია ეხებოდა სომხების მიერ მუსლიმთა შევიწროებას ყარსისა და ერევნის ოლქებში
XIV სხდომა (1920 წ. 30 აპრილი)	ტერ-სტეპანიანის(დაშნაკი) გამოსვლა აზერბაიჯანში ბოლშევიკების შეჭრის საკითხის განხილვის დროს.
XXIV სხდომა (1920 წ. 15 ივნისი)	განიხილეს ერ. ბერშტეინის (სოც.-დემ.) თხოვნა სხდომებიდან ერთი თვით განთავისუფლების შესახებ, რადგანაც მომარაგების სამინისტრო აგზავნიდა ევროპაში.
XXX სხდომა (1920 წ. 6 ივლისი)	სოც-დემ. ფრაქციის განცხადება საგზაო კომისიაში გ. გაგლოევის მაგიერ ვ. თევზაიას დასახელების შესახებ.

წყარო: საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები. 7 ტომად. ტომი VI, თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა, 2019, გვ. 8, 99, 128, 134, 192-193, 227-228, 298, 505, 606.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიიდან დამფუძნებელი კრების წევრი ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლების საქმიანობის ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება იყო არა დამფუძნებელი კრების სხდომებზე გამოსვლა, არამედ ურთიერთობა შესაბამისი ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლებთან. ისინი ხშირად ჩადიოდნენ ეროვნული უმცირესობებით დასახლებულ სოფლებში და ქონდათ მათთან ურთიერთობა.²⁰

²⁰ მაგალითად ცნობები 1921 წლის გაზეთებიდან: **12 იანვარი** - დამფუძნებელი კრების და მთავრობის სახელზე დამფუძნებელი კრების წევრებმა ვარდოიანმა, ჩხეიძემ, შევჩუკმა და კოვალიოვმა, რომლებიც

დამფუძნებელ კრებაში შესული სომეხი ეროვნების პარლამენტარებიდან დაშნაკები და, საერთოდ, მათი ელექტორატიც შედარებით გაუცხოებულნი იყო ქართული საზოგადოებისგან. სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სიით გასული სომეხი პარლამენტარები კი ქართულ საზოგადოებაში იყვნენ ინტეგრირებულნი. ამაზე მეტყველებს ისიც, რომ ემიგრაციაში წასული სომეხი ეროვნების დამფუძნებელი კრების წევრები აგრძელებდნენ მუშაობას საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის საზღვარგარეთულ ორგანიზაციაში და დაკრძალული არიან პარიზის ახლოს, ლევილის ქართულ სასაფლაოზე (რ. აუშტროვი, მ. ვარდოიანცი).

საბჭოთა ოკუპაციის შემდეგ: დამფუძნებელი კრების წევრი ეროვნული უმცირესობათა წარმომადგენლების შემდგომი ბედი

საქართველოს დამფუძნებელი კრების უკანასკნელი სხდომა 1921 წლის 17 მარტს ბათუმში გაიმართა. სხდომამ მხარი დაუჭირა საქართველოს მთავრობის ემიგრაციაში წასვლას და საგანგებო უფლებამოსილებით აღჭურვა.

დამფუძნებელი კრების მოქმედი და ყოფილი 145 წევრიდან 1921 წლამდე 6 წევრი გარდაიცვალა, დარჩენილი 139 წევრიდან 31 საქართველოს ოკუპაციის გამო ემიგრაციაში წავიდა. საქართველოში დარჩა 108 დეპუტატი. მათგან საბჭოთა რეჟიმის მიერ რეპრესი-

ქართულ ჯარის საზღვართან განლაგებულ ნაწილებში იმყოფებოდნენ, ჯალალ-ოღლის და ვორონცოვკის რაიონში მყოფი მეზრძოლების დავალებით დამფუძნებელ კრებას უძღვნიდნენ მხურვალე სალაშს და გამოხატავდნენ მზადყოფნას, რომ უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე დაიცავდნენ სამშობლოს („ერთობა“, 12 იანვარი 1921 წ., N 7, გვ.3); **21 იანვარი** - დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმმა ნეიტრალური ზონის მცხოვრებთაგან (რუსები, სომხები და მუსლიმები) მიიღეს დეპეშა, რომლებმაც დამფუძნებელი კრების წევრების კოვალიოვის და ჩხეიძის მოხსენებების მოსმენის შემდეგ, სოფლების ყრილობებზე მიიღეს გადაწყვეტილება და ითხოვდნენ საქართველოსთან შეერთებას („ერთობა“, 21 იანვარი 1921 წ., N 14, გვ.3).

რეზული იყო 93. კერძოდ, 51 დახვრიტეს, 5 გარდაიცვალა ციხესა და გადასახლებაში, 37 კი დაპატიმრებული ან გადასახლებული იყო. რეპრესიები არ შეხებია მხოლოდ საქართველოში დარჩენილ დამფუძნებელი კრების 8 წევრს, 7 წევრის ბედი კი ჯერჯერობით უცნობია.²¹

დამფუძნებელი კრების წევრთა საერთო ბედისაგან გამონაკლისი არც ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი წევრები იყვნენ. 1921 წელს საქართველოს საბჭოთა ოკუპაციის შემდეგ ემიგრაციაში წავიდა დამფუძნებელი კრების წევრი ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენელი 7 წევრი (აუმტროვი რუბენ, ბერნშტეინი ერიკ, დავითხანიანი დავით, ელიგულაშვილი იოსებ, ემუხვარი არზაყან, ფაშალიდისი იოანის, ვარდოიანცი - 1922 წელს გაასახლეს უცხოეთში).

საქართველოში დარჩენილთაგან სხვადასხვა სახის რეპრესიები შეეხო უმრავლესობას, მათგან 5 კი დახვრიტეს: ავეტისიანი ტიგრან (1938 წ.), ბიული პავლე (1938 წ.), გურჯუა ვასილ (1924 წ.), გაგლოევი გიორგი (1937 წ.), ლოსკუტოვი ანდრეი (1937 წ.). თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ საქართველოში დარჩენილი დამფუძნებელი კრების წევრი ეროვნული უმცირესობის 6 წარმომადგენლის (ტერ-სტეფანიანი, ფანიანცი, კოვალიოვი, ზახაროვი, ფარნიევი, მამედოვი) შემდგომი ბედი უცნობია, ეროვნული უმცირესობებიდან რეპრესირებულთა ოდენობა შეიძლება ორჯერ მეტიც იყოს.

აფხაზი ვასილ გურჯუა დახვრიტეს 1924 წლის აჯანყებაში მონაწილეობის გამო. რადგანაც, ბოლშევიკური პროპაგანდის თანახმად, ეს იყო „ქართველთა აჯანყება“, გურჯუას ჩეკისტებმა დასახვრეტა სიაში ეროვნება შეუცვალეს და ქართველად ჩაწერეს.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია დამფუძნებელი კრების დაშნაკი წევრების ბედი საქართველოს საბჭოთა ოკუპაციის შემდეგ. დაშნაკთა პარტია მაშინვე ოკუპანტების მხარეზე გადავიდა, იმ იმედით,

²¹ საქართველოს დამფუძნებელი კრება. თბ., 2016, გვ.45

რომ ბოლშევიკები საქართველოს ტერიტორიის ნაწილებს სომხეთს გადასცემდნენ. დამახასიათებელია ერთი ეპიზოდი, რომელიც კარგად აჩვენებს დაშნაკთა პოზიციას. ციტატა იმდროინდელი არაბოლშევიკური გაზეთიდან: „ახალციხეში შემდგარ რევკომს, დაშნაკის ყოფილი დამფუძნებელი კრების წევრის, ზორიანის თავმჯდომარეობით, თითქმის ახალციხის მთელი ქართველი ინტელიგენცია დაუტუსაღებია, როგორც კონტრრევოლუციონერები. სამოციოდე მათგანი თფილისს გაუგზავნიათ ახალციხიდან - ხაშურამდი ფეხით. მაგრამ იმ გარემოებისათვის, რომ დატუსაღებულნი მხოლოდ ქართველები ყოფილან, ყურადღება მიუქცევია კომპარტიის ერთ-ერთ რწმუნებულს, ტომით რუსს და ოთხი კაცის გარდა ყველანი გაუნთავისუფლებია, როგორც მსხვერპლნი უსაფუძვლო დაბეზღებისა. ასე ესმით გაკომუნისტებულ დაშნაკებს კომუნიზმი“.²²

1922 წელს თბილისში მოკლეს ახმედ ჯემალ-ფაშა, ოსმალეთის იმპერიის სამხედრო და პოლიტიკური მოღვაწე, რომელსაც მიიჩნევდნენ სომეხთა მასობრივი განადგურების ერთ-ერთ შემოქმედად. მისი მკვლელობის ორგანიზების ბრალდებით საბჭოთა ხელისუფლებამ დაპატიმრებები დაიწყო, რომელიც შეეხოთ დაშნაკუტიუნის წევრებსაც, მათ შორის დამფუძნებელი კრების საქართველოში დარჩენილ დეპუტატებს (გარეგინ ტერ-სტეფანიანი; ზორი ზორიანცი).

დასკვნა

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ახორციელებდა ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაციის პოლიტიკას. ამისკენ იყო მიმართული ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დაცვის კანონმდებლობა, რომელიც განსახიერდა 1921 წ. 21 თებერვალს მიღებულ კონსტიტუციაში. 1919 წ. დამფუძნებელი კრების არჩევნები ჩატარდა პროპორციული სისტემით,

²² „სოციალისტ-ფედერალისტი“, 22 მარტი 1921, N 18

ნულოვანი ბარიერის პირობებში, რაც კარგ საფუძველს ქმნიდა ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად საკანონმდებლო ორგანოში.

ზოგიერთი ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენლებმა (მუსლიმები, ბერძნები) არჩევნების წინ შექმნეს თავიანთი პოლიტიკური გაერთიანებები (საქართველოს მუსლიმთა ეროვნული საბჭო, ბორჩალოს მაზრის მუსლიმთა კავშირი, საქართველოს ელინთა კავშირი), რომელთაც დამფუძნებელ კრებაში თავიანთი წარმომადგენლები ვერ გაიყვანეს. სომხური უმცირესობა დამფუძნებელი კრების არჩევნებში მონაწილეობდა დაშნაკთა პარტიის მეშვეობით და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის სიით. თუმცა წარმატებული აღმოჩნდა მხოლოდ დაშნაკთა პარტიის მონაწილეობა.

ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები იყვნენ ქართული პოლიტიკური პარტიების საარჩევნო სიებშიც. ამ მხრივ ყველაზე თანმიმდევრული იყო საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია, რომლის საარჩევნო სიაშიც იყო და დამფუძნებელი კრების წევრები გახდნენ საქართველოში მცხოვრები ყველა ძირითადი ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენელი.

ეროვნული უმცირესობების ინტეგრაციის პოლიტიკა მხოლოდ ნაწილობრივ აღმოჩნდა წარმატებული. ამას განაპირობებდა ის ხანმოკლე პერიოდი, რომლის განმავლობაშიც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა არსებობდა. 1921 წელს საქართველოს ოკუპაციის და გასაბჭოების შემდეგ ეროვნული უმცირესობების ნაწილი დამპყრობლებმა საქართველოს წინააღმდეგ გამოიყენეს.

კომუნისტური რეპრესიები დამფუძნებელი კრების წევრ ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებსაც შეეხოთ. ამასთან მნიშვნელობა არ ჰქონდა თუ რადაც პერიოდის განმავლობაში რომელიმე მათგანი საბჭოთა ხელისუფლებასთან თანამშრომლობდა.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სიით გასული ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები, რომლებიც ემიგრაციაში წავიდნენ, საქართველოს ინტერესების დამცველებად დარჩნენ.

გამოყენებული ლიტერატურის სია

დოკუმენტები

საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები, ტომი III, თბ., 2019

საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები, ტომი IV, თბ., 2019

საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომების ოქმები. ტ. VI, თბ., 2019

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული 1918-1921. თბილისი, „ივერთა მხარე“, 1990

ნაშრომები

ჟორდანია ნ. ჩემი წარსული. თბ., „სარანგი“, 1990

პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში. თბილისი, 2018

საქართველოს დამფუძნებელი კრება - 1919. თბილისი, 2016

გაზეთები

„ერთობა“, 1919, 1921

„სახალხო საქმე“, 1921

„სოციალისტ-ფედერალისტი“, 1921

Malkhaz Matsaberidze
Tamar Ordjonikidze

The Representatives of National Minorities in the Constituent Assembly of Georgia (1919-1921)

Abstract

The paper reflects on the works and activities of the representatives of national minorities in the Constituent Assembly of Georgia in 1919-1921, through the analysis of the documents, stenographic reports of the sessions of the constituent assembly and those-days Georgian press and archival materials.

The government of the Democratic Republic of Georgia granted extensive rights to the national minorities residing in the country and tried their integration into the socio-political life of the newly created state. To this end, the significant work was undertaken by the governing political party – the Social Democratic Worker’s Party of Georgia – which ensured representation of all significant national minorities of the country into the constituent assembly through its party list.

The paper analysis the activities of the representatives of national minorities in the Constituent Assembly of Georgia and reflects on their biographies to highlight their future fate in the emigration or under the Bolshevik repressions.

Key Words: Georgia, the Constituent Assembly of Georgia, national minorities, parliamentarism, political parties, elections.